

Dos. Risto A. Ahonen

Kääntymys lahjana – käännyttäminen ihmistekoisena uskonnollisuutena

Televisiossa, lehdissä ja muissa tiedotusvälineissä kerrotaan harva se päivä uskonnollisista levottomuuksista eri uskontojen edustajien välillä. Pohjois-Irlanti, Intia, Indonesia, Ruanda, Serbia ja Bosnia, Israel, Libanon ja Syyria, Afganistan ja Pakistan ovat tulleet tunnetuiksi alueina, joissa uskonnolliset kiistat uhkaavat alinomaa laajentua sodiksi. Tällaiset uutiset ovat luoneet monille mielikuvan siitä, että uskonnot aiheuttavat sotia ja vihaa ihmisten välillä. Monet ovat julkisuudessa väittäneet, että rauhan ensimmäisenä edellytyksenä olisikin juuri uskonnosta luopuminen.

Kukaan ei kiistäne uskonnollissävyytteisten sotien olemassaoloa. Katkerat kiistat, ennakkoluulot ja huhut ovat saattaneet johtaa silmittömään tappamiseen. On hyvä kysyä kuitenkin tarkemmin, mikä on uskonnon rooli tällaisissa traagisissa tapahtumissa. Ovatko uskonnot todella muokkaamassa maaperää vihalle toisinajattelevia kohtaan? Vastaus kysymykseen ei ole aivan yksiselitteinen. Kun uskonto kuuluu yleensä kunkin kulttuurin perusrakenteisiin, on ymmärrettävää, että uskonto voi saada näkyvän roolin kansanryhmien välisissä kiistoissa. Siitä huolimatta voidaan sanoa, että uskonnon merkitystä kriiseissä usein liioitellaan. Uskonnollisten erimielisyyksien varjoon saattavat jäädä vihan ja koston kierteen varsinaiset syyt, etniset, rodulliset ja kielelliset ongelmat sekä räikeät yhteiskunnalliset epäkohdat. Aikaisemmin koetut sortotoimenpiteet johtavat helposti kostonkierteeseen.

Historiasta löytyy suuri määrä esimerkkejä siitä, miten uskonnot ovat eläneet rauhanomaisesti rinnakkain ja rauhanrakentajina luoneet luottamusta erilaisten ihmisryhmien välille. Kun Intiasta leviää maailmalle vähän väliä pelottavia uutisia uskonnollisten fanaatikkojen terrorismista, on hyvä tietää, että Intiaakin on voitu pitää joinakin aikoina eri uskontojen kannattajien turvapaikkana. Taloustieteen Nobel-palkinnon v. 1998 saanut intialainen Amartya Sen on suomeksikin ilmestyneessä kirjassaan *Moniääninen Intia* (2007) kuvannut Intian historiaa ja erityisesti sen tieteen, taiteen ja kulttuurin kukoistusaikoja. Hänen mielestään Intian historiassa kulkee myös pitkä suvaitsevuuden perinne, jonka ansiosta hindut, juutalaiset, kristityt, muslimit, buddhalaiset ja sikhit ovat voineet kauan elää myös rauhanomaisesti rinnakkain.

Kenen nimissä ja millä vallalla? – vallankäytön ongelma kirkossa

Lähetysteologiassa on viime vuosien aikana puhuttu paljon vallasta, vallankäytöstä ja voimasta. Tämän problematiikan tarkastelun on tehnyt ajankohtaiseksi kristinuskon piirissä tapahtunut alueellis-väestöllisen painopisteen siirtyminen länsimaista etelään ja itään. Vanhan kristikunnan valtarakenteiden hävityksessä kirkot ovat joutuneet uudelta pohjalta hahmottamaan yhteiskunnallisen asemansa ja suhteensa valtaan.

Vanha kristikunta rakentui Euroopassa sellaisen yhtenäiskulttuurin varaan, jota Seppo A. Teinonen on luonnehtinut ”sosiaalis- poliittis-uskonnolliseksi synteeksi. Kirkon ja valtion liitto

toi kirkolle paljon valtaa ja monissa vaiheissa piispat toimivat maansa todellisina johtajina kuten kansainvaellusten aikana Rooman imperiumin hajotessa. Mikael Agricolan vahva yhteiskunnallinen asema Suomessa kertoo samasta asiasta. Kristikunnan sisällä kirkosta tuli yhteiskunnallisen vallan käyttäjä.

Konstantinus Suuri oli ensimmäinen Rooman keisareista, joka oivalsi sen, ettei kristillistä uskoa voi voittaa asein. Konstantinus loi pohjan kirkon ja valtion läheiselle yhteistyölle ja liitolle, mikä on leimannut sittemmin Euroopan kirkkojen elämää aina meidän päiviimme saakka. Tätä pitkää ajanjaksoa on nimitetty konstantinolaiseksi ajaksi, jolloin kirkko sai nauttia valtion suojasta ja etuoikeuksista, mutta sai kantaakseen myös monia niistä johtuvia rasitteita. Viime vuosikymmenien aikana vanha konstantinolainen traditio on kuitenkin alkanut purkautua luonnollisista syistä. Valtiot ovat pyrkineet korostamaan moniarvoisessa ja -uskontoisessa yhteiskunnassa puolueettomuuttaan ja karsineet sellaisia tehtäviä, jotka eivät niille suoranaisesti kuulu. Toisaalta kirkon uskottavuus on vaatinut sen itsenäisyyttä. Joistakin poikkeustapauksista huolimatta (Tanska, Norja) voidaan sanoa, että konstantinolainen aika on päättynyt. Jälkikonstantinolaisuuden aikana kirkko joutuu luottamaan yksin omiin perusteisiinsa.

Etelän ja idän kirkot ovat alusta lähtien järjestäytyneet aivan toisenlaiselle pohjalle kuin vanhan kristikunnan suuret kirkot. Vähemmistökirkkoina niiltä puuttuvat ne taloudelliset ja muut etuoikeudet, joita kirkon ja valtion liitto on tuonut mukanaan. Etelän kirkkojen organisoitumisessa on monia samanlaisia piirteitä kuin alkukirkossa, jolloin kirkko joutui taistelemaan olemassaolostaan pakanallisen ympäristön keskellä.

Konstantinolaisen vaiheen ongelmana on ollut maallisen ja hengellisen vallan sekoittuminen usein toisiinsa, jolloin hallitsijoille on tarjoutunut tilaisuus puuttua kirkon sisäisiin asioihin. Pahimmillaan hallitsija on yksin päättänyt, minkälaista uskoa hänen alueellaan on saanut harjoittaa (Esim. cuius regio, eius religio). Valtapolitiikka on tuonut kirkon elämään vieraita elementtejä. Ihmiset on pakotettu uskomaan halutulla tavalla tarvittaessa asevoimin.

Erilainen käännyttämistoiminta (kolonialismi, ristiretket) on jättänyt monien kansojen elämään traumoja, jotka näyttävät säilyvän kansan muistissa sukupolvelta toiselle. Kaikesta huolimatta voidaan kuitenkin sanoa, että kaikkina aikoina usko on levinnyt pääasiassa aidon kristillisen todistuksen kautta niin lähetystyössä kuin ihmisten välisessä kanssakäymisessä ihmisten kertoessa toisilleen löydöistään. Keskiajan lähetystyössä kunnostautuivat ennen muuta monet munkki- ja sisarjärjestöt sekä uudella ajalla länsimaisen lähetysseurat.

Lähetys kirkon elossapysymisen ja uudistumisen edellytyksenä

Sata vuotta sitten Edinburghin lähetyskonferenssin aikoihin 1910 ilmestyi monia kirjoja kristinuskon jatkuvasta voittokulusta. Optimismiin oli tiettyä aihetta. Kristinuskon oli 1800-luvulla kokenut yhden menestyksekkäimmistä vaiheistaan ja kristinuskon levinnyt miltei kaikkialle maailmaan. Mikään ei viitannut siihen, etteikö samanlainen kehitys voisi jatkua. Muutaman vuoden päästä alkoi kuitenkin kristinuskon sydänmailta historian suurin hävitys ja sitä seurasi vielä toinen maailmansota juutalaisvainoineen. Ihmiskeskeisen uskonnollisuuden pohja petti täydellisesti. Romahdus oli täydellinen. Kristillinen kirkko osoittautui hauraaksi ja haavoittuvaiseksi.

Kirkon arvostelusta on meidän aikanamme tullut muoti-ilmiö. Kirkkoa on helppo arvostella ja pitää sitä, milloin patavanhoillisena, milloin luopiokirkkona. Monet kiirehtivät osoittamaan asiantuntemustaan ja syvää hengellisyyttään rajulla kirkkokritiikillä. Mutta kirkkoa voi katsella

myös toisesta näkökulmasta. Tutkimuksessa on tullut paljon uutta tietoa kristinuskon historiasta. Sen valossa voi kysyä, miten on ylipäänsä mahdollista, että kristillinen kirkko on elänyt 2000 vuotta ja selviytynyt tähän päivään asti läpi kansainvaellusten, keskiajan ja uudemman ajan sotien ja koettelemusten puhumattakaan globalisoituvan ajan paineista.

Kristillinen kirkko olisi voinut aivan hyvin tuhoutua vainoihin, jotka ovat koetelleet miltei kaikkina aikoina kirkkoa jossakin päin maailmaa. Tänäänkin on useita muslimimaita, joissa on kuolemanrangaistuksen uhalla kielletty kääntymästä kristinuskoon. Merkillistä on myös se, miten apostolinen sanoma ja traditio ovat välittyneet aina meille asti. Kristillisen uskon suurin vaara on noussut sisältäpäin sellaisten aatevirtausten ja teologian, harhaoppien muodossa, jotka ovat pyrkineet oleellisesti muuttamaan alkuperäistä pelastavaa evankeliumia. Kirkon olemassaoloa on usein uhannut myös valtapolitiikkaan sotkeutuminen, kun se on joutunut historiansa aikana usein niin maallisten hallitsijoiden kuin omien johtajiensa sokean valtapolitiikan uhriksi ja välineeksi. Jumalan sanan rinnalle on tuotu kirkon elämälle vieraita vallankäytön muotoja.

Kirkon olemassaoloa ja jatkuvuutta selittää se, että kristilliseen uskoon ja seurakunnan olemukseen kuuluu uudistumishakuisuus. Kun kirkossa evankeliumi tavalla tai toisella on kaventunut tai hämärtynyt, Jumala nostaa ennen pitkää profeetallisiksi muutosvoimiksi yksittäisiä henkilöitä tai liikkeitä. Pyhä Henki uudistaa kirkon. Uskonpuhdistajat oivalsivat tämän tosiasian korostaen tunnettua lausetta ”Seurakunta on alati uudistettava” (”Ecclesia semper reformanda est”). Kirkon uudistumisessa kaikki ei palaa kuitenkaan ennalleen, jotakin vanhaa karsiutuu ja jotakin aivan uutta tulee tilalle, Uudistuminen johtaa aina uusiin hengellisiin ja teologisiin löytöihin, jotka puolestaan vahvistavat Kristus-todistusta.

Ilman uudistumista kirkko näivettyy ja lopulta katoaa historian hämärään. Voidaan aiheellisesti kysyä, minne hävisi rikas latinankielinen Pohjois-Afrikan kristillinen kulttuuri (Karthago) tai teologisesti ja kirkollisesti vahva Aleksandria tai se syyriankielinen aasialainen kristillisuus, joka monien tutkijoiden mielestä oli 500–600-luvuilla kristinuskon vankinta aluetta. Tai minne katosi Konstantinopolin loisto. Luetteloja voisi jatkaa pitkään ja tulla meidän aikaamme asti kysyen, mitä Euroopassa on nyt tapahtumassa. Onko Pyhä Henki siirtämässä meidät syrjään ja nostamassa jotkin muut kansat esille Kristuksen todistajina?

Kristinuskon maantieteellisen keskuksen vaihtuminen

Kristinuskon tärkeimmät tukialueet ja keskuksat ovat usein monista syistä vaihtuneet historian aikana. Vaikka näihin siirtymävaiheisiin liittyy traagisiakin tapahtumia, kristilliselle uskolle on ollut edullista se, ettei usko jää minkään kulttuurin vangiksi. Ei kukaan eikä mikään voi omistaa uskon koko rikkautta. Kristillisen uskon mukaan kullakin kulttuurilla on jotakin ainutlaatuista annettavana uskon tulkinnassa. Andrew Walls on jopa väittänyt, että jokainen kulttuuri voi olla periaatteessa kristinuskon tuleva potentiaalinen keskus.

Edellä olevat historialliset välähdykset muistuttavat siitä, että ihmisestä lähtöisin oleva uskonnollisuus ei kestä koetusta eikä avaa uskon syvempää olemusta. Valtapolitiikan mukanaan tuoma käännyttäminen on tehnyt ihmisistä nimellisesti kristittyjä, mutta jättänyt usein yhteiskunnan alakulttuurin muodot koskemattomiksi. Kristillinen kirkko ei olisi missään tapauksessa pysynyt elossa pelkän käännyttämistoiminnan kautta. Käännyttämismentaliteetti on aiheuttanut paljon vahinkoa kristilliselle kirkolle.

Jos kristillinen usko olisi ihmisistä yksin kiinni, se olisi ajat sitten jo hävinnyt. Aito usko syntyy Pyhän Hengen vaikutuksesta ja on aina ihme. Pyhä Henki ei ole ihmisen käskettävissä eikä ohjattavissa. Pyhän Hengen puhuttelussa ihminen joutuu kohtaamaan Jeesuksen ydinsanomaa: ”Aika on täyttynyt, Jumalan valtakunta on tullut lähelle. Kääntykää ja uskokaa hyvä sanoma” (Mark.1:15).

Kääntymiskehotus merkitsee kutsua Jumalan valtakuntaan. Kääntyminen on mahdollista, koska Jumala itse on tehnyt aloitteen ja tullut meitä lähelle. Kääntymiskehotus kuuluu usein imperatiivissa ikään kuin käskynä. Ihmisinä olemme vastuussa itse kukin henkilökohtaisesti siitä, että avaudumme Jumalan vaikutukselle ja otamme kutsun vastaan. Kääntyminen on turvautumista Jumalaan. Kääntymistä hänen puoleensa, jolloin meidät liitetään Kristuksen pelastustyön osallisuuteen ja lahjoitetaan usko. Tässä uskossa Kristus on läsnä uskon kohteena ja myös meidän sydämessämme. Kristuksen ja ihmisen yhdistyminen uskossa on niin kokonaisvaltaista, että Paavali kuvaa tätä osallisuutta yhdistymisenä Kristuksen kuolemaan ja ylösnousemukseen.

”...meidät kaikki Kristukseen Jeesukseen kastetut, on kastettu hänen kuolemaansa. Näin meidät kasteessa annettiin kuolemaan ja haudattiin yhdessä hänen kanssaan, jotta mekin alkaisimme elää uutta elämää, niin kuin Kristus Isän kirkkauden voimalla herätettiin kuolleista.” (Room.6:3-5)

Jumalan valtakunnan todellisuus tuo kääntymiseen eskatologisen ulottuvuuden. Jumalan valtakunta on jo nyt murtautunut tähän aikaan ennakoiden monella tavalla Kristuksen toista tulemistä. Jumalan valtakunta tuo tähän aikaan aivan toisenlaisen vallan ja vallankäytön kuin mikä voidaan maailmassa kohdata. Jumalan valtakunnan vallankäytössä ei ole kysymys toisten hallitsemisesta tai alistamisesta, vaan palvelusta ja yhteyden rakentamisesta. Pakon tilalle tulee rakkaus ja aito kiinnostus toisen elämää, iloa ja murheita kohtaan. Tällöin kääntyminen on myös kääntymistä Jumalaan päin kääntymisen ohella kääntymistä lähimmäiseen päin.

Jumalan valtakunnan valta ja voima poikkeaa kaikesta tämän maailman vallankäytöstä. Rakkaus antaa tilaa nöyryydelle. Kirkon elossa pysyminen on ihme, uskon syntyminen ja kääntyminen on ihme. Mutta joudumme tunnustamaan, että tässä kaikessa on paljon selittämätöntä. Emme voi ihmisinä hallita näitä asioita tekemällä niistä aukotonta järjestelmää, joka toimii aina ja kaikkialla.

Eräs tunnettu suomalainen kulttuuripersoona tilitti tuntojaan julkisesti jälkeensä jääneissä papereissaan. Hänen elämänsä päättyi tragediaan. Hän selitti jälkeensä jättämässä pitkässä viestissä, että hän oli yrittänyt löytää Jumalaakin ja oli huutamalla huutanut häneltä apua, mutta taivas ei auennut hänelle. Emme pysty kaikkea selittämään.

Mutta silti saamme lapsen lailla turvautua elävään Jumalaan ja sanoa, ”tänään auttaa Herra, huomista emme tiedä mitään.” Ja Jumalan valtakunnan työntekijöinä saamme sanoa: ”Minä istutin, Apollos kasteli, mutta Jumala antoi kasvun. Istuttaja ei siis ole mitään, ei myöskään kastelija, vaan kaikki on Jumalan kädessä, hän suo kasvun” (1.Kor.3:6-7)